

Науково-методичний
журнал для вчителів

ІСТОРІЯ

В ШКОЛІ

ОСТАННІЙ ГЕТЬМАН УКРАЇНИ

№4 квітень
2011

ІСТОРІЯ В ШКОЛІ

№ 4'2011

Науково-методичний журнал.
Індекс видання 74654.
Виходить щомісяця
Свідoctво про державну реєстрацію —
серія КВ №1376.
Видавництво «Етносфера».
03035, м. Київ,
а/с 59, конт. т. (044) 248-52-43.
E-mail: etnos@voliacable.com

Видавець: **Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова**

Шеф-редактор:
Юрій Воицеховський
Редакційна колегія:
Анатолій Булда
Нестор Гупан
Андрій Гусєв (зам. головного редактора зі зв'язків з громадськістю)
Дмитрій Злепко (Мюнхен)
Людмила Калініна
Ігор Коляда
Костянтин Кондратюк
Володимир Комаров
Віктор Король
Фелікс Левітас
Гжегож Мазур (Краків)
Ольга Малій
Петро Панченко
Павло Полянський
Олена Пометун
Олександр Реєнт
Владислав Анджей Серчик (Варшава)
Володимир Сотниченко
Геннадій Стрельський
Олександр Сушко
Сергій Тимченко
Сергій Троян
Федір Турченко
Григорій Фрейман
Петро Чернега
Галина Швидько

Виданню часописа сприяють:
Інститут історії України НАН України,
Інститут педагогіки НАПН України,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка,
Київський міський педагогічний університет імені Б. Д. Грінченка,
Творча спілка вчителів України,
Міжнетична педагогічна асоціація України.

© «Історія в школі», 2011

Відповідальні за випуск:
Ю. Воицеховський, А. Гусєв

Зміст

Університет знань

✓ Михайло КОСАЧЕВИЧ,
Віталій КОСАЧЕВИЧ
«УКРАЇНСЬКА ГОЛГОФА»:
КОНЦТАБІР ТАЛЕРГОФ

1

5 ✓ Александр МАШКІН. «ОН ДАЛ ИМ ВОЛЮ, А ОНИ ЕГО УБИЛИ!...» (скасування кріпаччини в Російській Імперії з точки зору співробітників вітчизняних спецслужб)

Олександр КРИВОШИЙ
ЄВАНГЕЛІЄ КНЯГИНИ ЗАСЛАВСЬКОЇ
(Сценарій повсякденного життя елітної жінки в культурному просторі України середини XVI століття)

Кабінет історії

✓ Олександр БЕЛОШИЦЬКИЙ.
ІСТОРІЯ ЗНАРЯДЬ ПРАЦІ:
ВІД КАМЕНЮ ДО СОКИРИ

18

Біля класної дошки

Володимир КОМАРОВ. ДАВНІЙ КИТАЙ
(з досвіду самостійної роботи учнів 6 кл. з підручником)

21

✓ Тетяна ЧУБУКОВА.
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ
XX СТОЛІТТЯ В ОСОВАХ

23

Ігор КОЛЯДА, Володимир МИЛЬКО.
МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ
УРОКУ НА ТЕМУ: «КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ
У ДОБУ ГЕТЬМАНАТУ» (Історія України, 10 клас)

27

35

✓ Алла ПРИХОДЬКО
ВПЛИВ ТЕАТРУ НА РАННЄ КІНОМИСТЕЦТВО.
КОРИФЕЇ УКРАЇНСЬКОЇ СЦЕНИ НА ЕКРАНІ.
(КУРС ЗА ВИБОРОМ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО
КІНОМАТОГРАФА XX СТ.»)

Кабінет правознавства

✓ Олена КОВАЛЬЧУК.
ПРАВОЧИНІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ
ДОГОВІР — ПОНЯТТЯ СПАДКОВОГО ПРАВА
(ОСНОВИ ПРАВознавства, 9 кл.)

41

47

Наша книгарня
Гафар Махсун оглы ГУСЕЙНОВ. ІСТОРІЯ
ПОМОГАЄ ЧЕЛОВЕКУ СТАТИ ГРАЖДАНІНОМ

Біля класної дошки

Володимир КОМАРОВ, ДАВНІЙ КИТАЙ

Тетяна ЧУБУКОВА. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ В ОСОБАХ

Ігор КОЛЯДА, Володимир МИЛЬКО.
МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ
НА ТЕМУ: «КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ
У ДОБУ ГЕТЬМАНАТУ»

Алла ПРИХОДЬКО ВПЛИВ ТЕАТРУ НА РАННЕ КІНОМИСТЕЦТВО. КОРИФЕЇ УКРАЇНСЬКОЇ СЦЕНИ НА ЕКРАНІ.
(КУРС ЗА ВИБОРОМ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО
КІНЕМАТОГРАФА ХХ СТ.»)

Володимир КОМАРОВ,

доктор пед. наук, професор
Криворізького факультету

Запорізького національного університету

ДАВНІЙ КИТАЙ (З ДОСВІДУ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ 6 КЛ. З ПІДРУЧНИКОМ)

Чинна програма з історії для загальноосвітніх навчальних закладів (6 кл.) передбачає на вивчення історії давнього Китаю одну навчальну годину. При цьому учні мають розглянути такі питання:

1. Природно-географічні умови.
2. Господарство та повсякденне життя.
3. Давньокитайські імперії.
4. Велика китайська стіна.
5. Конфуцій та конфуціанство.
6. Релігія та культура.

Природно-географічні умови.

Починаючи урок, **вчитель** просить учнів прочитати у підручнику текст про природно-географічні умови давнього Китаю та відповісти на питання: *У яких країнах стародавнього світу існували подібні умови?*

Учні, як правило, називають Месопотамію та Індію.

Вчитель: А Єгипет?

Учні, заперечуючи вчителю, кажуть, що в Єгипті протікала тільки одна ріка — Ніл. А у Месопотамії та Індії по дві, як і в Китаї.

Вчитель: *Яке значення мав Ніл у житті давніх єгиптян? Порівняйте зі значенням Тигру та Євфрату або Інду та Гангу. Чим значення цих річок подібне до значення Янцзи та Хуанхе в житті давніх китайців? Пригадайте, чому єгиптяни говорили, що Єгипет — це дар Нілу. Чи можна вважати, що Китай — дар Янцзи та Хуанхе?*

Учні: До певної міри

можна. Якби не було б цих річок, землеробство в Китаї було б неможливе.

Після цього **вчитель** переходить до більш детальної характеристики природно-географічних умов Китаю і, зокрема, повідомляє учням таке.

На північний схід від Індії розкинулася Велика Східно-Китайська рівнина. По ній течуть дві великі ріки — Хуанхе та Янцзи. Територія Китаю поділяється на дві великих зони: гористий Західний Китай — та нагір'я Східного Китаю. Хоча в Китаї часто йдуть дощі, але випадають вони нерівномірно. Чим далі на захід, тим менше дощів. Тому в центральних районах Китаю часто бувають посухи. Береги річки Хуанхе склалися з надзвичайно родючого льосу. Його можна було обробляти бронзовими і навіть дерев'яними знаряддями праці. Водночас течія річки дуже легко підмивала береги, і ріка мінjala своє русло. При цьому ріка забирала життя у великої кількості людей. Вже у III тис. до н.е. на території Китаю існували поселення землеробів.

Долина річки Хуанхе

Охарактеризувавши природно-кліматичні умови Китаю, **вчитель** звертається до учнів з такими питаннями.

Вчитель: Чому річку Хуанхе часто називають «блюскою або рікою тисячі бід»?

Учні відповідають, що береги Хуанхе склалися з м'якого льосу, який легко розмивався водою.

Вчитель: Чому, незважаючи на численні нещастя, які приносила ріка, землероби порівняно рано заселили долину Хуанхе?

Учні: Їх приваблювали родючі ґрунти, які давали високі врожаї та не вимагали виснажливої праці.

З метою поглиблення знань про природно-географічні умови Китаю **вчитель** пропонує учням скласти розповідь про життя в долині Хуанхе, розпочавши її такими словами: «Одного разу я прокинувся від гучних криків, це почався повінь...»

Практика навчання доводить, що таке, на перший погляд, просте завдання викликає в **учнів** значні труднощі. Справа в тому, що **учням** важко уявити себе людиною певної історичної епохи в умовах повсякденного життя. Але такі завдання вкрай необхідні, тому що вони дозволяють розвивати історичну уяву і тим самим впливати на емоційну сферу особистості учнів.

У IV—V ст. до н. е. китаїці навчилися видобувати та обробляти залізо. Це значно прискорило розвиток господарства. Далі **вчитель** звертається до учнів з таким запитанням: *Чому залізі знаряддя прискорювали розвиток господарства? Для того, щоб ваша відповідь була більш обґрунтованою, порівняйте властивості бронзи та заліза.*

Практика навчання засвідчує, що таким чином створюються умови для ґрунтовного засвоєння учнями такого поняття, як продуктивність праці.

Давньокитайські імперії. У XVII ст. до н. е. була заснована перша імператорська династія. Засновником її був правитель міста Шан. В той час Китай не був єдиною централізованою державою. На території тогочасного Китаю існувала велика кількість держав, які воювали між собою. Тому цей період в історії називають періодом *воюючих царств*. Переможцем в цій міжусобній боротьбі вийшло царство Цин. У III ст. до н. е. цинський імператор провів низку реформ, перетворивши свою державу на могутню і централізовану, щоправда, на дуже короткий час.

За легендою, саме перший цинський імператор

наказав збудувати для захисту північних кордонів імперії від кочовиків гунів Великий китайський мур, який називають «найбільшим кладовищем у світі». Ширина муру становить 5,5 м, висота 10 м, довжина

6450 км. Будували мур майже тисячу років. У 202 році до н. е. відбулося повстання проти імператора Цин, якого було усунуто від влади. До влади прийшов новий імператор, який заснував нову династію Хань. У 184 році н. е. в Китаї відбулося повстання, яке охопило майже весь Китай. Напружуючи всі сили, імператору Хань вдалося придушити повстання. Але царська влада настільки ослабла, що імперія Хань розпалася на частини і припинила існування.

Конфуцій був мандрівним проповідником. Він розробив чітке і послідовне філософське вчення, яке з часом перетворилося на релігію. Конфуцій виклав своє вчення у формі бесід з учнями.

Пізніше вони стали основою книги «Бесіди та судження». Згідно вчення Конфуція, верховним божеством є небо, імператор є сином неба; звідси випливає, що влада імператору дарована богом. Центральне місце у конфуціанстві посідає вчення про «благородну людину». Кожна людина має бути законслухняною. Кожна людина повинна шанувати батьків, правителя, який є батьком для всіх, а правитель мусить піклуватися про підданих. Головною метою конфуціанства було виховання китайського народу у повазі до існуючих порядків. У час імперії Хань конфуціанство стало державною релігією. Щоб посісти державну посаду, чиновники мусили скласти іспит на знання конфуціанства.

Культура Стародавнього Китаю.

Це питання опановується учнями в процесі самостійного опрацювання підручника та заповнення наведеної нижче таблиці:

Конфуцій

Галузі науки та культури	Досягнення
Історія Географія Астрономія Медицина Матеріал для письма	130 томна історія Китаю з найдавніших часів до 1 тис. до н. е. Компас Карта зоряного неба Голковколювання Папір